

УДК: 378.091.2:331.548

© Ю. О. Клименко, 2022

orcid.org/0000-0002-4783-7938

<https://doi.org/10.33989/2226-4078.2022.1.252057>

КЛИМЕНКО Юлія Олександрівна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

ОСОБЛИВОСТІ КАР'ЄРНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ

У статті проаналізовано теоретичні підходи проблеми розвитку кар'єрних орієнтацій студентства; фактори, які впливають на розвиток певного типу кар'єрної орієнтації; особливості розвитку кар'єрних орієнтацій студентської молоді у процесі професійної підготовки. Досліджено провідні мотиви вибору професії студентів; визначено критерії, рівні сформованості кар'єрних орієнтацій майбутніх фахівців.

Ключові слова: *кар'єрні орієнтації, студенти, професійний розвиток, професійна орієнтація.*

Постановка проблеми. У контексті сучасної соціально-економічної ситуації для психологічної науки актуальним є завдання не тільки підвищення рівня професіоналізації студентської молоді, а й забезпечення психологічного підґрунтя для успішного кар'єрного зростання. Відсутність допомоги в професійній орієнтації, гарантій держави у працевлаштуванні після закінчення ЗВО суттєво гальмує формування й успішну реалізацію кар'єрних стратегій молоді. Водночас, не менш важливою, є проблема адекватності кар'єрних орієнтацій молоді реальним умовам сучасного суспільства. Завищені кар'єрні очікування, які потенційно не можуть бути реалізованими, у майбутньому спричиняють розчарування в обраній професії, втрату життєвого оптимізму, віри в себе. Все це висуває нові вимоги до системи вищої освіти, яка є важливою складовою у розвитку професійної спрямованості особистості і побудови грамотного керівництва кар'єрою на ранніх етапах професіоналізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із важливих аспектів професійного розвитку є свідоме планування кар'єри. У вітчизняній психології до недавнього часу поняття

«кар'єра» практично не використовувалося. Більш уживаними були такі терміни як «професійний життєвий шлях», «професійна діяльність», «професійне самовизначення» тощо. Соціальна психологія й психологія професійної діяльності розглядають кар'єру як індивідуальну послідовність стосунків і поведінки, пов'язаних із досвідом і активністю в сфері роботи протягом життя.

Аналізуючи кар'єру з позиції ефективності професійної діяльності, відомий спеціаліст у сфері психології професіоналізму А. К. Маркова (2010) трактує кар'єру як професійний поступ, професійне зростання, як етапи сходження людини до професіоналізму, перехід від одного рівня до іншого, як процес професіоналізації (від вибору професії до оволодіння нею, подальше закріплення професійних позицій, оволодіння майстерністю, творчістю). Результатом кар'єрного поступу є високий професіоналізм людини, досягнення професійного статусу. У більш вузькому розумінні кар'єра – це просування за посадою, коли мова йде не тільки про оволодіння рівнями й мірою професіоналізму, але й досягнення певного соціального статусу в професійній діяльності, обіймати певну посаду. Цей тип кар'єри починається з вибору престижної професії й охоплює досягнення в ній соціально визнаних стандартів (Вірна, 2014; Кірт, 2009; Семиченко, 2017).

Суспільно-політичні та економічні зміни, які відбулися в кінці XX – XXI ст. у всіх сферах суспільного життя, зумовили втрату поняттям кар'єри традиційної сутнісної одномірності й перетворення у складний, багатогранний, суб'єктивний феномен.

З нашого погляду, кар'єра – одна з форм життєтворчості особистості, сукупність станів, процесів і результатів, які характеризують динаміку освоєння людиною-професіоналом соціального простору, в тому числі, професійного. Результатом кар'єри є досягнення намічених цілей у відповідних сферах життєдіяльності.

У кожної людини є особистісна концепція, таланти, мотиви, цінності, якими вона не може поступитися, здійснюючи вибір кар'єри. Життєвий досвід формує певну систему ціннісних орієнтацій, соціальних установок стосовно кар'єри й роботи взагалі. Тому в професійному плані суб'єкт розглядається й

описується через систему його диспозицій, ціннісних орієнтацій, соціальних установок, інтересів та інших соціально обумовлених спонукань до діяльності. Цим поняттям у психології відповідає поняття «кар'єрні орієнтації». Вони мають значення, якщо людина хоче реалізувати себе у виборі й втіленні кар'єри, це індивідуальне поєднання й послідовність аттитюдів, пов'язаних із досвідом і активністю в сфері роботи протягом життя. Поняття кар'єрних орієнтацій стосуються диспозицій вищого рівня (Кірт, 2009), які є стійкими новоутвореннями й визначають професійний шлях людини.

На стадії професійної освіти, згідно А. К. Маркової (2010), Ю. О. Коломйцева (2010), Ф. Р. Філіппова (2010) розчарування в обраній професії відчують багато студентів. Виникає незадоволення окремими предметами, з'являються сумніви у правильності професійного вибору. Це, так звана, криза професійного вибору. Як правило, вона чітко проявляється в перший і останній роки навчання у ЗВО. Завдання вишу – допомогти цю кризу подолати. З нашого погляду, однією з провідних проблем є побудова такої системи освітнього процесу, яка б оптимально враховувала особливості й закономірності не тільки особистісного розвитку студента, а й його професійного ставлення як спеціаліста.

Мета дослідження – визначити особливості кар'єрних орієнтацій студентів різних спеціальностей, психологічних факторів, які впливають на їх розвиток.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кар'єрні орієнтації мають властивості когнітивного, емоційного, поведінкового характеру. Це уявлення про своє професійне життя (когнітивний компонент), ставлення до нього (емоційний компонент), реальне втілення в життя своїх кар'єрних рішень (поведінковий компонент) (Коломйцев, 2010). Виокремленні критерії дозволили визначити й схарактеризувати рівні сформованості кар'єрних орієнтацій майбутніх спеціалістів. У дослідженні визначено три рівні: високий, середній, низький.

Високий рівень сформованості кар'єрних орієнтацій: студенти усвідомлюють образ своєї професії, знають її вимоги й свою відповідність цим вимогам; майбутні спеціалісти чітко бачать перспективи кар'єрного зростання, позитивно ставляться до майбутньої професійної діяльності, налаштовані на само-

вдосконалення, професійний розвиток і професійну самореалізацію; мають високий рівень професійної мотивації; студенти мають чітку професійну ціль і знають конкретні шляхи, які необхідні для досягнення професійного максимуму; адекватно оцінюють свої дії і поведінку, які сприяють професійній реалізації.

Середній рівень сформованості кар'єрних орієнтацій: студенти недостатньо чітко усвідомлюють образ своєї професії, не повною мірою володіють знаннями щодо вимог майбутньої професійної діяльності до спеціаліста й своєї відповідності цим вимогам; перспективи кар'єрного зростання недостатньо чітко окреслені; у студентів домінує амбівалентне або нейтральне ставлення до майбутньої професійної діяльності; студенти недостатньо налаштовані на самовдосконалення, професійний розвиток; професійна мотивація характеризується середнім рівнем сформованості; професійна мета недостатньо чітка або не пов'язана з профілем підготовки у ЗВО; наявні обмежені або неконкретні шляхи досягнення професійного максимуму, які не забезпечують повного досягнення цілей; наявна завищена або занижена самооцінка власних дій і поведінки, які спрямовані на кар'єрне зростання.

Низький рівень сформованості кар'єрних орієнтацій: студенти не усвідомлюють образ майбутньої професійної діяльності, не володіють знаннями про вимоги майбутньої професійної діяльності та свою відповідність цим вимогам; у них відсутнє чітке уявлення про перспективи кар'єрного зростання; мають негативне ставлення до майбутньої професійної діяльності, відсутня налаштованість на самовдосконалення, професійний розвиток і професійну самореалізацію; студенти не налаштовані на розвиток кар'єри; відсутня чітка професійна мета й шляхи її досягнення; здобувачі освіти переоцінюють власні дії й поведінку, які спрямовані на професійну реалізацію.

Спираючись на виокремлені критерії щодо сформованості кар'єрних орієнтацій, визначено методики дослідження: анкета «Як я уявляю професійну кар'єру»; опитувальник «Визначення мотивів вибору професії» за Р. В. Овчаровою; методика В. А. Семиченко «Оцінка кар'єрних дій з використанням елементів семантичного диференціалу».

У дослідженні взяли участь: студенти 4 курсу денної і заочної форм навчання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка: спеціальність 053 Психологія, спеціальність 012 Дошкільна освіта; спеціальність 231 Соціальна робота. Всього у дослідженні взяли участь 114 студентів.

Провідними мотивами вибору професії для студентів усіх спеціальностей є: можливість застосування професійних умінь поза роботою, можливість спілкування з різними людьми, можливість зростання професійної майстерності. Також відмічаємо, що студенти спрямовані на кар'єрне зростання, вдосконалення своєї майстерності заради вирішення власних потреб і проблем.

Вагомими для студентів-психологів і майбутніх вихователів є мотиви відповідальності й можливості прояву творчості, що обумовлено специфікою майбутньої професійної діяльності й усвідомленням майбутніми спеціалістами вимог, які висуває до них професія.

Якщо розглядати отримані дані з точки зору кар'єрних орієнтацій, то структура мотивів вибору професії спрямована на поточні проблеми, ніж на кар'єрне зростання. Серед практичних психологів домінують внутрішні індивідуально значущі мотиви вибору професії (46,8% від загальної кількості студентів). Досить значимими у них виявилися й внутрішні соціально значимі мотиви (27,9% респондентів), які пов'язані з наданням допомоги іншим. Менш виражені (у порівнянні з іншими спеціальностями) у студентів цієї групи негативні соціальні мотиви.

У студентів спеціальності «Соціальна робота» домінують внутрішні соціально значимі мотиви (47,7%), хоча досить значимими є внутрішні індивідуально значимі мотиви (35,3%). Разом із тим у цій групі студентів найменш представлені зовнішні позитивні мотиви (4,2%).

У студентів спеціальності «Дошкільна освіта» найменш представлені внутрішні індивідуально значимі мотиви (всього 14,2%). Серед інших домінує група внутрішніх соціально значимих мотивів (35,9%), але значний вплив на вибір професії мали як зовнішні позитивні так і зовнішні негативні мотиви (відповідно 21,3% і 28,6%).

Якщо аналізувати отримані дані з точки зору кар'єрних орієнтацій, то структура мотивів вибору професії студентами спрямована на зміст професійної діяльності, ніж на майбутнє кар'єрне зростання.

За групами мотивів студентів усіх спеціальностей спостерігається така відповідність: внутрішні індивідуально значимі мотиви домінують у 32,4% студентів, внутрішні соціально значимі мотиви – у 31,3%, зовнішні позитивні мотиви – у 18,3% студентів, зовнішні негативні мотиви – у 18% студентів. Отже, у студентів найбільш представленим є блок внутрішньої мотивації, менше – блок зовнішніх негативних мотивів.

Визначення міри усвідомленості кар'єрних орієнтацій відбувалося за допомогою авторських творів студентів на тему «Як я уявляю свою професійну кар'єру» за наступним планом:

- 1) максимум, якого я планую досягти;
- 2) етапи, які я буду проходити на шляху до професійної кар'єри: зміст, терміни;
- 3) мої дії сьогодні, які сприяють майбутній кар'єрі;
- 4) дії, які необхідно здійснити для забезпечення кар'єри в майбутньому;
- 5) умови за яких професійна кар'єра може бути досягнута;
- 6) оцінка студентами міри своєї впевненості в досягненні бажаного: 5 – упевнений, що буде так як задумано; 4 – можливо буде за певних обставин; 3 – залежить від зовнішніх умов; 2 – проблематично цього досягнути, тільки якщо пощастить; 1 – це тільки мрії.

Студентам пропонувалося відповісти на ці питання у довільній формі. Твори аналізувалися за такими критеріями: наявність відповідей на всі питання, конкретність і розлогість; пов'язані з професією; загальний настрій – позитивний чи негативний.

Отже, більшість студентів мають досить оптимістичні погляди на майбутнє, вони планують досягнути успіхів у професійній сфері; не всі студенти бажають у майбутньому робити кар'єру в сфері професійної підготовки; тільки 15% майбутніх спеціалістів уже на початкових курсах чітко впевнені, що будуть робити кар'єру в іншій сфері діяльності; досить чітко уявляють свої майбутні життєві перспективи, пов'язані з

кар'єрою тільки 30% студентів; 15,5% респондентів мають ідеалістичні, надто романтичні уявлення про майбутню професію, їх зовсім не приваблюють питання побудови власної кар'єри; значна частина студентів не пов'язує майбутні життєві перспективи з необхідністю докладати додаткові зусилля у професійному розвитку під час навчання в ЗВО; прослідковується тенденція конкретизації життєвих цілей і перспектив у студентів під час навчання; деякі студенти взагалі не розуміють сутності поняття «кар'єра».

Отримані дані свідчать про те, що кар'єрні орієнтації студентів досить часто є аморфними, невпорядкованими, не є стимулом роботи над собою в період навчання в університеті. Аналіз відповідей студентів різних спеціальностей дозволяє зробити висновок, що становлення і розвиток кар'єрних орієнтацій студентської молоді різних спеціальностей мають близькі тенденції, але є певні відмінності. На цей процес впливають мотиви вибору професії, ставлення самих студентів до майбутньої професійної діяльності, особистісні якості, прагнення до самовдосконалення, самореалізації, успіху в майбутній професійній діяльності.

Порівняння результатів діагностики мотивів вибору професії й авторських творів «Як я уявляю свою професійну кар'єру» дозволяє стверджувати, що студенти, у яких провідними є внутрішні мотиви, схильні до кар'єрного зростання, чітко уявляють свій професійний шлях, прагнуть до самовдосконалення, здобуття знань, прагнуть допомагати іншим, приносити користь людям. Студенти, у яких провідні мотиви є зовнішні, покладаються на випадок, зв'язки під час побудови кар'єри, мають ідеалізовані уявлення про майбутню професійну діяльність, зорієнтовані на швидке отримання результату, впевнені, що їхнє професійне життя не буде пов'язане з обраною спеціальністю.

Разом із тим, під час написання твору, більшість студентів відчували труднощі, що може свідчити про відсутність у них яких-небудь життєвих перспектив, прагнення до кар'єрного росту.

Для спрощення розрахунків було введено додаткову процедуру переведення якісних характеристик (критеріїв прояву)

кар'єрних орієнтацій студентів, представлених у творах, у кількісній значення.

З цією метою якісним характеристикам приписані певні бали. При цьому використовувалися такі критерії: «Наявність і міра прояву цілей, пов'язаних із кар'єрою» і «Міра усвідомлення шляхів, які ведуть до досягнення цілей».

За критерієм «Наявність і міра прояву цілей, пов'язаних із кар'єрою» введено таку диференціацію балів:

- наявність чіткої, конкретної професійної мети – 5 балів;
- наявність кількох достатньо чітких цілей, не пов'язаних із профілем підготовки – 4 бала;
- наявність достатньо розмитої, недостатньо чіткої мети – 3 бала;
- замість мети наведено загальні орієнтири – 2 бала;
- загальні орієнтири можна виокремити тільки з контексту – 1 бал;
- відсутність будь-яких орієнтирів – 0 балів.

За критерієм «Міра усвідомлення шляхів, які ведуть до досягнення цілей»:

- чітко окреслені шляхи просування до мети, як у теперішньому, так і в перспективі – 5 балів;
- наявність визначених шляхів (поточні або перспективні) – 4 бала;
- указані досить обмежені шляхи, які не забезпечують повного досягнення цілей – 3 бала;
- указані певні шляхи, але вони не пов'язані з кар'єрою – 2 бала;
- певні орієнтації щодо шляхів можна виокремити із контексту – 1 бал;
- відсутність яких-небудь прямих чи опосередкованих вказівок на шляху досягнення цілей – 0 балів.

У таблицях 1, 2 представлені результати переведу якісних показників у кількісні.

У результаті узагальнення результатів за критерієм «Наявність і міра прояву цілей, пов'язаних із кар'єрою» отримано наступний розподіл студентів відповідно з кількісними значеннями прояву кар'єрних орієнтацій: високий рівень конкретизації життєвих і професійних цілей (оцінки 4 і 5 балів) виявлено у 51,6% психологів; 61,8% соціальних праців-

ників; 72,6% вихователів. Середній (3 бала) – у 24,2% психологів; 17,1% соціальних працівників; 13,7% вихователів. Низький (0–2 бала) – у 24,2% психологів; 21,1% соціальних працівників; 13,7% вихователів.

Таблиця 1

Кількісні показники міри прояву кар'єрних орієнтацій за критерієм «Наявність і міра прояву цілей, пов'язаних із кар'єрою»

Розподіл студентів	Кіл-ть студентів	Міра прояву кар'єрних орієнтацій за критерієм «Наявність і міра прояву цілей, пов'язаних із кар'єрою» (в балах)					
		5	4	3	2	1	0
Психологи	47	25,5	19,1	21,2	12,7	12,7	8,5
Соціальні працівники	33	33,3	27,2	15,1	9,0	15,1	3,0
Вихователі	34	29,4	38,2	11,7	5,8	8,8	2,9

Таким чином, більшість студентів характеризується високим і середнім рівнем конкретизації життєвих і професійних цілей. Водночас є тенденція спрямованості студентів як на кар'єрне зростання у межах отриманої професії, так і на досягнення інших цілей, не пов'язаних із профілем підготовки.

Таблиця 2

Кількісні показники міри прояву кар'єрних орієнтацій за критерієм «Міра усвідомлення шляхів, які ведуть до досягнення цілей»

Розподіл студентів	Кіл-ть студентів	Міра прояву кар'єрних орієнтацій за критерієм «Міра усвідомлення шляхів, які ведуть до досягнення цілей» (в балах)					
		5	4	3	2	1	0
Психологи	47	12,7	12,7	6,3	12,7	21,2	34,0
Соціальні працівники	33	15,1	9,0	9,0	15,1	15,1	36,3
Вихователі	34	5,8	17,6	11,7	14,7	23,5	26,4

У результаті узагальнення за критерієм «Міра усвідомлення шляхів, які ведуть до досягнення цілей» маємо наступний розподіл студентів відповідно з кількісними значеннями прояву кар'єрних орієнтацій: високий рівень розуміння шляхів і етапів досягнення життєвих і професійних цілей має 25,4% психологів, 24,5% соціальних працівників, 23,7% вихователів. Середній –

6,7% психологів, 9,0% соціальних працівників, 11,7% вихователів. Низький – 67,9% психологів, 66,5% соціальних працівників, 64,6% вихователів.

Зіставлення результатів за двома критеріями показує, що наявність конкретної життєвої чи професійної мети не гарантує її реалізацію внаслідок відсутності конкретних шляхів і етапів її досягнення. Відповідно, у студентів процес планування майбутньої кар'єри є досить аморфним, розпливчастим, не супроводжується усвідомленням необхідних кроків для реалізації цілей.

Згідно усереднених показників високий рівень сформованості кар'єрних орієнтацій виявлено у 21,2% психологів, 30,4% соціальних працівників, 24,5% вихователів. Середній рівень – 27,8% психологів, 36,4% соціальних працівників, 36,2% вихователів. Низький рівень – 51,0% психологів, 31,2% соціальних працівників, 39,3% вихователів.

Таким чином, переведення якісних характеристик у кількісні значення дозволило чіткіше побачити, що більшість студентів не мають чіткої професійної мети або мають ціль не пов'язану з профілем підготовки, не усвідомлюють, які кроки необхідні для втілення мети. Водночас, помітними є тенденції відсутності або обмеження шляхів досягнення цілей за наявності чіткої професійної або іншої мети. Це свідчить про пасивність студентів, орієнтацію на випадок.

Наведемо дані щодо сформованості компонентів кар'єрних орієнтацій (когнітивний, емоційний, поведінковий). Високий рівень розвитку когнітивного компоненту властивий п'ятій частині соціальних працівників (21,3%), вихователів (20,6%); десятій частині психологів (12,8%). Отримані результати вказують на те, що ці студенти усвідомлюють образ своєї професії, знають її вимоги до спеціаліста і свою відповідність цим вимогам, чітко розуміють перспективи кар'єрного зростання.

Більшість психологів (61,7%), більша третина соціальних працівників (36,5%) і вихователів (35,2%) мають середній рівень розвитку когнітивного компоненту кар'єрних орієнтацій: ці студенти недостатньо чітко усвідомлюють свій образ майбутньої професії, не повною мірою володіють інформацією щодо вимог майбутньої професійної діяльності до спеціаліста і

свою відповідність цим вимогам, у них не окреслені перспективи кар'єрного зростання.

Низький рівень розвитку когнітивного компоненту виявлено у 25,5% психологів, 42,2% соціальних працівників, 44,2% вихователів. У цих студентів відсутній образ майбутньої професії, вони не знають вимог, що висуваються до спеціаліста, не усвідомлюють своєї відповідності цим вимогам, перспективи кар'єрного зростання відсутні.

Високий рівень розвитку емоційного компоненту кар'єрних орієнтацій мають 38,3% психологів, 18,1% соціальних працівників, 20,6% вихователів. Ці студенти позитивно ставляться до майбутньої професійної діяльності, налаштовані на самовдосконалення, професійний розвиток, професійну самореалізацію, у них високий рівень професійної мотивації.

Більшість респондентів (46,8% психологів, 45,5% соціальних працівників, 52,9% вихователів) характеризуються середнім рівнем розвитку емоційного компоненту, що свідчить про амбівалентне або нейтральне ставлення до майбутньої діяльності, недостатню налаштованість студентів на самовдосконалення, професійний розвиток або спрямованість на професійну реалізацію за іншим профілем. Разом із тим, професійна мотивація цих студентів характеризується середнім рівнем сформованості.

Низький рівень емоційного компоненту притаманний 14,9% психологів, 36,4% соціальних педагогів, 26,5% вихователів. Студенти негативно ставляться до майбутньої професійної діяльності, не налаштовані на самовдосконалення, професійний розвиток і професійну самореалізацію, на розвиток кар'єри взагалі.

Високий рівень розвитку поведінкового компоненту виявлено тільки у 23,4% психологів, у 12,1% соціальних працівників, у 8,8% вихователів, що вказує на наявність чіткої професійної мети й конкретних шляхів, які необхідні для досягнення професійного максимуму. Студенти адекватно оцінюють свої дії й поведінку, що сприяє професійній реалізації.

Середній рівень розвитку поведінкового компоненту наявний у більшості респондентів (57,4% психологів, 66,7% соціальних працівників, 67,7% вихователів). Професійна мета цих студентів недостатньо чітка або не пов'язана з профілем

підготовки в ЗВО, шляхи досягнення професійного максимуму досить обмежені й нечіткі, що не забезпечує повного досягнення мети.

Решта респондентів (19,2% психологів, 21,2% соціальних працівників, 23,5% вихователів) мають низький рівень розвитку цього компоненту, що свідчить про відсутність у студентів чіткої професійної мети й шляхів її досягнення, низький рівень здібностей оцінки власних дій і поведінки.

Загалом можна стверджувати, що студенти мають середній рівень розвитку кар'єрних орієнтацій, що вказує на недостатню сформованість уявлень про майбутню професійну діяльність, амбівалентне ставлення до майбутньої професійної діяльності, недостатню спрямованість на реалізацію кар'єрних планів. Також помітна тенденція у відсутності образу майбутньої професії й своєї відповідності їй, перспектив професійного кар'єрного зростання серед майбутніх соціальних працівників і вихователів. Серед соціальних працівників простежується негативне ставлення до майбутньої професійної діяльності, відсутність прагнення до самовдосконалення. Це може свідчити про розчарування в обраній спеціальності або ж первинний її вибір був зумовлений зовнішніми негативними мотивами.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. На підставі дослідження особливостей сформованості кар'єрних орієнтацій студентів можна зробити наступні висновки: сучасні студенти самостійні й незалежні від іншої думки при виборі професії, проте структура мотивів вибору професії спрямована на поточні проблеми, ніж на майбутнє кар'єрне зростання. Студенти обіймають переважно пасивну позицію в житті й професійній сфері, більшість із них не зацікавлені в професійній самореалізації. Здобувачі освіти не приділяють належної уваги вдосконаленню та розвитку професійно важливих знань, умінь, навичок, якостей. Їхні кар'єрні орієнтації є досить абстрактними, невпорядкованими, суперечливими, вони не є стимулами роботи над собою у період навчання в ЗВО.

Порівняння отриманих результатів студентів різних спеціальностей дозволяє зробити висновок, що становлення і розвиток кар'єрних орієнтацій студентів мають близькі тенденції, але наявні й певні відмінності. На розвиток цього

феномену впливають мотиви вибору професії, ставлення самих студентів до майбутньої професійної діяльності, їхні особистісні якості, прагнення до самовдосконалення, самореалізації, успіху в майбутній професійній діяльності.

Припускаємо, що спеціальна корекційно-розвивальна програма формування кар'єрних орієнтацій студентської молоді сприятиме розвитку цього феномену за рахунок активізації механізмів рефлексії професійного Я, професійного цілепокладання, саморегуляції поведінки в навчально-професійній діяльності.

Отримані в результаті дослідження висновки не претендують на вичерпне рішення цієї проблематики. Подальша перспектива полягає у дослідженні гендерного аспекту особливостей розвитку кар'єрних орієнтацій студентської молоді.

Список використаних джерел

- Борисюк А. С. Професійна кар'єра як соціально-психологічний феномен. *Проблеми заг. та пед. психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Київ, 2007. Т. 9, ч. 4. С. 94–101.
- Вірна Ж. П. Професійний простір особистості: від ознак дисциплінарності до реальності суб'єктивного моделювання. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 23. С. 100–111.
- Кирт Н. Л. Динамика представлений о профессиональной карьере психологов образования в процессе профессионального самоопределения : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Моск. гос. ун-т. Москва, 2009. 160 с.
- Коломейцев Ю. А. Основные научные подходы к профессиональной карьере и карьерным ориентациям личности. *Проблемы управления*. 2010. № 1 (26). С. 207–215.
- Кусакина С. Н. Мотивация поступления в вуз у старшеклассников и студентов. *Психологическая наука и образование*. 2008. № 1. С. 58–67.
- Маркова А. К. Психология профессионализма. Москва : Знание, 2010. 308 с.
- Семиченко В. А. Відносини між привабливою базовою моделлю державного устрою і життєвими орієнтаціями студентської

молоді. *International Journal of Education & Development*. 2017. Vol. 3: Psychology. P. 86–95.

Филиппов Ф. Р. Социальная ориентация и жизненные планы молодежи. *Психология образования*. 2010. № 3. С. 15–27.

References

- Borysiuk, A. S. (2007). Profesiina kariera yak sotsialno-psykholohichnyi fenomen [Professional career as a socio-psychological phenomenon]. *Problemy zahalnoi ta pedagogichnoi psykholohii: zb. nauk. pr. In-tu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy [Problem of general and pedagogical psychology]*. Kyiv, 9(4), 94-101 [In Ukrainian].
- Filippov, F. R. (2010). Sotsialnaia orientatsiia i zhiznennye plany molodezhi [Youth's social orientation and life plans]. *Psykholohyia obrazovanyia [Psychology of education]*, 3, 15-27 [in Russian].
- Kirt, N. L. (2009). *Dynamyka predstavlenyi o professyonalnoi karere psykholohov obrazovanyia v protsesse professyonalnoho samoopredeleniia [Dynamics of educational psychologists' representations about professional career in the process of professional self-definition]*. (PhD diss.). Moskva [In Russian].
- Kolomeitsev, Yu. A. (2010). Osnovnye nauchnye podkhody k professyonalnoi karere i karernym orientatsiiam lichnosti [Basic scientific approaches to professional career and career orientations of the person]. *Problemy upravleniia [Management problems]*, 1(26), 207-215 [In Russian].
- Kusakina, S. N. (2008). Motyvatsiia postupleniia v vuz u starsheklassnikov i studentov [Senior schoolchildren and students motivation of entering higher educational establishment]. *Psykholohycheskaia nauka i obrazovanie. [Psychological science and education]*, 1, 58-67 [in Russian].
- Markova, A. K. (2010). *Psikhologia professionalizma [Psychology of the professionalism]*. Moskva: Znanie [in Russian].
- Semychenko, V. A. (2017). Vidnosyny mizh pryvablyvoi bazovoiu modelliu derzhavnoho ustroiu i zhyttievymy oriientsiiamy studentskoi molodi [The relations between attractive basic model of the state system and youth's life orientations]. *International Journal of Education & Development*, 3: Psychology, 86-95 [in Ukrainian].
- Virna, Zh. P. (2014). Profesiinyi prostir osobystosti: vid oznak dystsyplinarnosti do realnosti subiektyvnoho modeliuvannia

[Professional space of personality: from signs of discipline to the reality of subjective modeling]. *Problemy suchasnoi psykholohii* [Problems of modern psychology], 23, 100-111 [In Ukrainian].

Y. Klymenko

FEATURES OF STUDENTS' CAREER ORIENTATIONS

The article deals with the theoretical approaches of the problem of students' career development; factors that affect the development of a certain type of career guidance; features of the development of students' career orientations in the process of professional training. The leading motives for choosing the profession of students are studied; criteria, levels of formation of career orientations of future specialists are determined. The structure of the motives for choosing a profession by students is focused on the content of professional activities, rather than on future career growth. It was studied that students who have internal motives, prone to career growth, clearly represent their professional path, strive for self-improvement, knowledge, and seek to help others, benefit people. Students, whose leading motives are external, rely on chance, career connections, have idealized ideas about future professional activities, focused on quick results, they are confident that their professional life will not be associated with the chosen specialty.

The formation and development students' career orientations of different specialties have similar trends, but there are some differences. This process is influenced by the motives for choosing a profession, the students' attitude to future professional activities, personal qualities, the desire for self-improvement, self-realization, and success in the future professional activities. It was found that students are independent of other opinions in choosing a profession, but the structure of motives for choosing a profession is focused on current issues rather than on future career growth. Students take mostly passive position in life and professional sphere, most of them are not interested in professional self-realization. Applicants do not pay due attention to the improvement and development of professionally important knowledge, skills, abilities. Their career orientations are quite abstract, disordered, and contradictory; they are not incentives to work on themselves while studying at university.

Keywords: career orientations, students, professional development, professional orientation.

Надійшла до редакції 16.12.2021 р.